

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

THE CURRENT STATE AND THE PROBLEMS OF THE UKRAINIAN BANKS' ACTIVITIES

УДК 336.7

Олексин А.Г.

к.е.н., доцент кафедри публічних, корпоративних фінансів та фінансового посередництва Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Капша Н.В.

магістр Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

У статті проаналізовано сучасний стан активів та пасивів банківської системи України, їх структуру за останні три роки та джерела їх формування. Визначено, що досить значну частину в загальному обсязі активів займають кредити та прострочена заборгованість. Також розглянуто структуру та динаміку доходів і витрат банків України. Визначено основні проблеми розвитку банківської діяльності, запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: банківська система, активи, пасиви, доходи, витрати, інфляція, інвестиції, кредитування.

В статье проанализировано современное состояние активов и пассивов банковской системы Украины, их структура за последние три года и источники их формирования. Определено, что весьма значительную часть в общем объеме активов занимают кредиты и просроченная задолженность.

Также рассмотрены структура и динамика доходов и расходов банков Украины. Определены основные проблемы развития банковской деятельности, предложены пути их решения.

Ключевые слова: банковская система, активы, пассивы, доходы, расходы, инфляция, инвестиции, кредитование.

The article analyses the current state of assets and liabilities of the banking system of Ukraine, their structure for the last three years, and the sources of their formation. It is determined that a fairly significant part of the total assets is occupied by loans and overdue debts. The structure and dynamics of incomes and expenses of banks of Ukraine are also considered. The main problems of banking activity development are determined, and the ways of their solution are proposed.

Key words: banking system, assets, liabilities, income, expenses, inflation, investment, lending.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринкової економіки України все більше зростає інтерес до питань розвитку банківського сектору. Визначення рейтингу банків, аудит їхньої діяльності та аналіз дає можливість отримати інформацію про стан банківської системи, що створює можливість для бізнесу і широкого загалу отримати належну інформацію про діяльність банків країни, їхню надійність, прибутковість, ефективність управління. Крім того, самі банки потребують інформації як про потенційних клієнтів, їхній фінансовий стан, перспективи розвитку, позиції на ринку, так і про економіку загалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню розвитку банківської системи присвячені праці І. Ансоффа, С. Питера Роуза, Дж. мл. Синки, К. Сіо, Г. Фетисова, О. Вовчак, О. Васюренка, О. Дзюблюка та інші, проте банківська діяльність потребує постійного аналізу.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз діяльності банківської системи протягом останніх трьох років для визначення позитивної чи негативної тенденції функціонування банківського сектору України, а також виявлення проблем діяльності банків України та наведення можливих шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна банківська система України як система ринкового типу перебуває в процесі становлення і має перспективи розвитку. На 01.01.2018 р. в Україні провадять діяльність 82 комерційних банки [2]. Кількість банків з іноземним капіталом за 2016 рік скоротилася на 3 банки та на 01 січня 2017 року

становила 38, станом на 01 січня 2018 року їх кількість не змінилася. Кількість банків зі 100% іноземним капіталом становить 18 станом на 01 січня 2018 року.

Дослідження діяльності банків необхідно починати з пасиву балансу, який характеризує джерела коштів і природу фінансових зв'язків банку, оскільки саме пасивні операції значною мірою визначають умови, форми та напрями використання банківських ресурсів, тобто склад і структуру активів.

Головною метою аналізу пасивних операцій банку є визначення ефективності формування ресурсної бази банку за зниження її вартості та підвищення фінансової стабільності.

Аналіз пасивів банку починається з визначення співвідношення між капіталом банку та його зобов'язаннями. Структура ресурсів банку визначає його тактику у формуванні ресурсів.

Динаміку відношення власного капіталу банку та його зобов'язань розглянемо на графіку та на його основі проаналізуємо фінансову стійкість банків України в їх загальній динаміці (рис. 1).

Нормативне значення цього показника повинно становити мінімально 1. Цей показник показує скільки гривень власного капіталу припадає на 1 грн. залученого капіталу. Як бачимо з даних рис. 1, цей показник в жодному із досліджуваних періодів не відповідав нормі. У 2016 році порівняно з попереднім він збільшився на 0,02, а у 2017 порівняно з 2016 роком – на 0,03. Зростання цього показника означає, що стійкість підвищується, а банківська система загалом починає

набирати обертів подальшого розвитку. Розглянемо динаміку пасивів банків України у таблиці 1.

За даними таблиці 1 можемо зробити наступні висновки: капітал банку у 2016 році порівняно з попереднім власний капітал збільшився на 20071 млн грн. (+19,4%). Щодо зобов'язань банків у 2016 році спостерігається тенденція їх зниження на 1,6%, або на 18157 млн грн., а у 2017 році порівняно з попереднім роком вони зросли на 40246 млн грн. (+3,6%). В загальному значенні пасиви банків у 2016 році порівняно з 2015 роком вони зросли на 1914 млн.грн. (+0,15%), а у 2017 порівняно з попереднім зросли на 80059 млн. грн. (+6,4%).

У діяльності банку важливим моментом є не тільки формування ресурсів, а й ефективно їх розміщення. Аналіз активів банку є наступним після аналізу ресурсної бази банку етапом комплексної системи аналізу фінансово-господарської діяльності банку. Перевірка та аналіз активів банку належить до найбільш тривалої і важливої стадії аналізу діяльності банку. Це пояснюється тим, що якість активів значною мірою зумовлює ліквідність та платоспроможність банку і його надійність. Якщо банк має якісні активи, то навіть за мінімаль-

ного розміру власного капіталу він може стабільно й ефективно функціонувати.

Розглянемо динаміку активів банків України у табл. 2.

За даними табл. 2 можемо дійти висновку, що загальний обсяг активів у 2016 році порівняно з 2015 роком збільшився на 1914 млн. грн., а у 2017 порівняно з попереднім періодом – на 80 059 млн. грн. (+6,4%).

Ціль діяльності комерційних банків – прибуток. Одна з основних цілей комерційних банків – одержання прибутку, що є джерелом виплати дивідендів акціонерам, створення фондів банків, базою підвищення добробуту працівників банку тощо. Прибуток банку являє собою різницю між його валовим доходом і витратами.

Основним джерелом доходів більшості комерційних банків є відсотки, стягнуті з позичальників за користування позичками. Це пояснюється тим, що банки є фінансовими посередниками, що здійснюють перерозподіл коштів між тими, у кого вони звільнилися, і тими, у кого в них з'явилася тимчасова потреба. Розглянемо динаміку доходів банків України у таблиці 3.

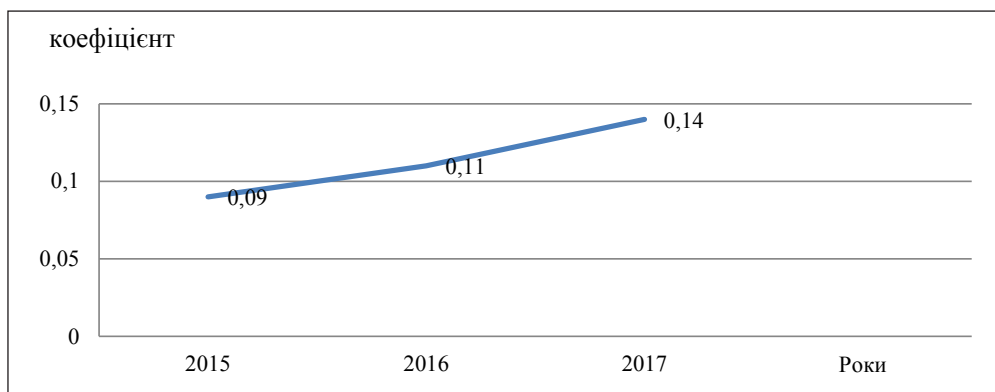

Рис. 1. Динаміка коефіцієнта фінансової стійкості банків за 2015–2017 роки

Таблиця 1

Динаміка пасивів банків України за 2015–2017 роки, млн. грн.

Показники	Роки			Абсолютний приріст, млн. грн.		Відносний приріст, %	
	2015	2016	2017	2016/2015	2017/ 2016	2016/ 2015	2017/ 2016
Капітал банку	103713	123784	163597	20071	39813	+19,4	+32,2
Зобов'яз. банків, в т.ч.	1150672	1132515	1172761	-18157	40246	-1,6	+3,6
Строкові вклади інших банків	122592	73938	50240	-48654	-23698	-39,7	-32,1
Кошти суб'єктів господарюв.	318568	369913	403927	51345	13014	+16,1	+9,2
Кошти фізичних осіб	402137	437152	478565	35015	41413	+8,7	+9,5
Кошти небанківськ. фінансових установ	30 474	42813	22907	12339	-19906	+40,5	-46,5
Інші зобов'язання	276901	208699	-	-68202	-	-24,6	-
Всього пасивів	1254385	1256299	1336358	1914	80059	+0,15	+6,4

Таблиця 2

Динаміка активів банків України за 2015–2017 роки, млн. грн.

Показники	Роки			Абсолютний приріст, млн. грн		Відносний приріст, %	
	2015	2016	2017	2016/2015	2017/2016	2016/2015	2017/2016
1	2	3	4	5	6	7	8
Грошові кошти та їх еквіваленти	34 354	36513	44564	2159	8051	+6,3	+22,1
Кошти в НБУ	27 392	40 824	37357	13432	-3467	+49,0	-8,5
Кошти на коресп. рах., відкритих в інш. банках	129 612	121 813	96280	-7799	-25533	-6	-21,0
Кредити та заборгов. клієнтів, у т.ч.	1 009 768	1 005 923	1042798	-3845	36875	-0,4	+3,7
Кредити надані ЮО	830 632	847 092	870302	16460	23210	+2	+2,7
Кредити, надані ФО	175 711	157 385	170938	-18326	13553	-10,4	+8,6
Вкладення в ЦП	201 520	332 273	425790	130753	93517	+64,9	+28,1
Резерви за активними операціями банків	(148261)	(281047)	(516985)	(132786)	(235938)	(+89,6)	(+83,9)
Всього активів	1 254 385	1 256 299	1 336 358	1914	80059	+0,2	+6,4

Таблиця 3

Динаміка доходів банків України за 2015–2017 роки, млн. грн.

Показники	Роки			Абсолютний приріст, тис. грн.		Відносний приріст, %	
	2015	2016	2017	2016/2015	2017/2016	2016/2015	2017/2016
Процентні доходи	135145	135807	126908	662	-8899	+0,5	-6,6
Комісійні доходи	28 414	31 362	37146	2 948	5784	+10,4	+18,4
Результат від торгов. операцій	21 490	8 243	7336	-13 247	-907	-61,6	-11
Інші опер. доходи	9 567	9 605	7330	38	-2275	+0,4	-23,7
Інші доходи	2 729	3 946	2418	1 217	-1528	+44,6	-38,7
Повернення списаних активів	1 848	1 728	-	-120	-	+6,5	-
Всього доходи	199193	190691	99456	-8 502	-91235	-4,3	-47,8

Таблиця 4

Динаміка витрат банків України за 2015–2017 роки, млн. грн.

Показники	Роки			Абсолютний приріст, тис. грн.		Відносний приріст, %	
	2015	2016	2017	2016/2015	2017/2016	2016/2015	2017/2016
Всього витрати	265793	350 078	122135	84 285	-227943	+31,7	-65,1
Процентні витрати	96 079	91 638	72030	-4 441	-19608	-4,6	-21,4
Комісійні витрати	5 846	7 182	9652	1 336	2470	+22,9	+34,4
Інші операційні витрати	12 991	10 920	19345	-2 071	8425	-15,9	+77,2
Загальні адмін. витрати	36 742	39 356	50757	2 614	11401	+7,1	+29,0
Інші витрати	-	3 089	-	3 089	-	-	-
Відрахування в резерви	114 541	195 310	52 033	80 769	-143277	70,5	-73,4
Чистий прибуток (збиток)	-66 600	-159 388	-22679	92 788	136709	139,32	85,8

Розглядаючи дані таблиці 3, бачимо, що у загальному результаті у 2016 році порівняно з 2015 роком доходи скоротилися на 8502 млн. грн. (4,3%), а у 2017 році порівняно з попереднім періодом – на 91 235 млн. грн. (-47,8%).

Динаміку витрат і прибутку банків України розглянемо за допомогою таблиці 4.

За даними таблиці 4 можемо дійти висновку, що загалом витрати у 2017 році порівняно з 2016 роком скоротилися на 227 943 млн. грн. (-65,1%).

У 2014–2016 рр. через визнання неплатоспроможними та ліквідацію 77 банків (понад 40% діючих на 01.01.2014) банківська система України втратила 435 млрд. грн. активів, що становить приблизно 22% ВВП.

Перехід «Приватбанку» в державну власність наприкінці грудня суттєво змінив структуру банківського сектору: частка державних банків у чистих активах збільшилася до 51,3% (з 28,1% на початку 2016 року), за депозитами населення – майже утричі, до 59,5%. Протягом 2016 року 17 банків було оголошено неплатоспроможними, ще 4 було ліквідовано за рішенням акціонерів, а у 2017 році кількість банків скоротилася ще на 14, проте кількість банків з іноземним капіталом збільшилася на 1. Тому концентрація зросла – частка 20 найбільших банків у чистих активах за рік збільшилася на 3.0 в.п. до 89,4% [1].

Підприємства реального сектору економіки втратили у банках, визнаних неплатоспроможними, обігових коштів близько 82 млрд. грн. (або чверть усіх коштів бізнесу, розміщених на рахунках в банках станом на 01.01.2016 р.). З огляду на те, що на ліквідацію банки потрапляють з мінімумом ліквідних активів (в середньому 20%, за даними Фонду гарантування вкладів), повернення коштів бізнесу за рахунок продажу майна таких банків видається малоімовірним.

Таким чином, відбувається не лише зменшення кредитної підтримки економіки з боку банківського сектору, а й втрата підприємствами обігових коштів, що веде до закриття бізнесу, зірваних контрактів, у тому числі закордонних, штрафів та санкцій до українських виробників тощо.

Через високий рівень інфляції, яка спричинила демонетизацію економіки і скорочення зайнятості населення, відбувся колапс кредитування реального сектору економіки, який став додатковим фактором гальмування зростання ВВП. Залишки за кредитами у гривні за два останні роки скоротилися на 168,9 млрд. грн. (до 433,8 млрд. грн.), в іноземній валюті – на 15,7 млрд. грн. (до 22,8 млрд. дол. США).

Нове кредитування було обмеженим у першому півріччі 2016 року, але дещо поживалося у другій половині року, значною мірою у результаті кредитування держмонополій державними банками. Валові гривневі кредити суб'єктам господарювання зросли на 87 млрд. грн. (+27%), а в іноземній валюті скоротилися на 4,1 млрд. дол. США в еквіваленті, що частково пояснюється перекредитуванням у гривні.

Кредитування населення також зменшилося. За слабого кредитування банки нарощували портфель державних цінних паперів. Сукупна частка вкладень банків у цінні папери, що рефінансуються НБУ (ОВДП та депозитні сертифікати НБУ), на початок 2017 року становила 24,6% чистих активів

сектору (+10,6 в. п. за рік, з них 5,1 в.п. через приріст ОВДП у портфелі «Приватбанку») [3].

Пом'якшення монетарної політики після усунення надлишкового інфляційного тиску сприятиме зниженню процентних ставок в економіці, що стимулюватиме поживлення кредитної активності та прискорення зростання приватного споживання.

Подальше зростання рівня інвестицій в українську економіку стримуватиметься додатковими витратами бізнесу на оплату праці та її оподаткування. Відповідно, у 2017 році ми очікуємо стабілізацію інвестицій на рівнях, досягнутих у другому півріччі попереднього року, що статистично зумовить зростання на 5,7% (4,3% – у попередньому прогнозі) за підсумками року.

Більш стримане пом'якшення монетарної політики, якого вимушений буде дотримуватись Національний банк для стримування інфляційного тиску, сприятиме уповільненню зростання інвестицій у наступному році до 4,0%.

Збільшення інвестицій в основний капітал значною мірою відобразиться у підвищенні інвестиційного імпорту, зокрема машин та обладнання. Одночасно і підвищення реальних доходів населення формуватиме додатковий попит на імпортовану продукцію. Відповідно було переглянуто оцінку зростання імпорту на весь прогнозний період: до 7,0% (з 3,9% у попередньому прогнозі) у 2017 році та до 3,9% (з 3,0%) – у 2018 році.

Збільшення енергетичного імпорту зумовлюватиметься як зростанням економіки, так і необхідністю відновлювати резерви газу в підземних сховищах перед наступним опалювальним сезоном.

У середньостроковій перспективі зростання енергетичного імпорту стримуватиметься як упродовження програм з енергозбереження (переважно серед домогосподарств за умови дії економічно обґрунтованих тарифів на тепlopостачання та природний газ), так і розвитком власного видобутку первинних енергоресурсів [1].

Банківський сектор України в процесі реформування 2014–2017 рр. зіткнувся з низкою проблем як загальноекономічного характеру, так і проблем, породжених неправильною політикою регулятора – Національного банку України. Серед найбільш відчутних наслідків реформ і проблем можна виділити:

1. Різке скорочення числа банків в Україні за 2014–2017 рр. – у 82 банках була введена тимчасова адміністрація Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, і тільки 1 із них відновив свою діяльність (ПАТ «Астра Банк»).

2. Зростання недовіри до банків. Ця проблема спровокована як важкою економічною ситуацією в Україні, так і необдуманими діями Національного банку, коли фактично банківський нагляд не виконував своїх функцій.

3. Девальвація національної грошової одиниці. За 2014–2017 рр. гривня девальвувала щодо долара США більш ніж у 3 рази.

4. Подорожчання кредитних ресурсів в Україні. З 1 січня 2016 р. Національний банк підняв облікову ставку до 22% для стримування інфляції в країні. За рік облікова ставка знизилася до показника 14%. Станом на 25.04.2018 р. облікова ставка становить 17%. Такі дії дають банкам змогу виконувати одну з основних своїх функцій – кредитувати економіку, що поступово знижує економічну кризу в Україні. Розвивати бізнес в умовах помірно дешевих кредитних ресурсів набагато легше [7].

5. Скорочення кредитування банками України. На початку 2015 року більшість комерційних банків призупинили свої кредитні програми для бізнесу. В основному фінансування було доступне за вже наявним кредитними лініями. А ось, банківські установи, у яких кредитування було доступне, пропонували досить дорогий ресурс для бізнесу.

6. Низький рівень ризик менеджменту більшості банків. Як показали результати 2014–2017 рр., багато банків України не приділяли належної уваги управлінню кредитним ризиком та ризиком ліквідності, що привело до зростання проблемної заборгованості в кредитному портфелі і неможливості виконувати свої зобов'язання в строк. Як наслідок, більшість банків припинили свою діяльність і перебувають у стані повної ліквідації.

7. Високий рівень збитковості в 2014–2017 рр. у результаті збільшення відрахувань до резерву під кредитні операції [6].

Для стабілізації банківського сектору насамперед необхідно:

1. Поступово скасовувати валютні обмеження, що приведе до лібералізації валютного ринку і припинить відтік валютних депозитів. Також банки отримують ті ресурси, які зараз перебувають в обігу на «чорному ринку».

2. Докапіталізувати банки. Наприкінці 2015 року почався процес докапіталізації банків з іноземним капіталом (наприклад, ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», ПАТ «УкрСиббанк» через конвертацію материнського фінансування в капітал українських дочок). З початку 2016 року вже заявлено про докапіталізацію державних банків – «Ощадбанку» та «Укрексімбанку» – на 15 млрд. грн. [5].

3. Знижувати облікову ставку для здешевлення кредитних ресурсів. Також для відновлення кредитування НБУ необхідно «відпустити» гривневу ліквідність банків, яка акумульована через депозитні сертифікати. Як бачимо з останніх даних, облікова ставка з 2014 р. до сьогодні скоротилася у 2,5 рази.

4. Відновити довіру населення до банківського сектору України через стабілізацію ситуації на валютному ринку. А виведення банків з ринку повинно стати прозорим.

5. Перехід Національного банку на інфляційне таргетування, що дасть можливість прогнозувати ціну на кредитні ресурси [5].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, варто зазначити, що банківський сектор України знаходиться в стані глибокої кризи, але вже зараз намічаються позитивні сигнали – приплив депозитів у банки, докапіталізація державних банків і банків з іноземним капіталом, зважена кредитна політика. Одним із факторів ризику для банків є погіршення якості їхніх кредитних портфелів і, як наслідок, високі збитки в результаті формування резервів. Вихід економіки України зі стану стагнації, запуск кредитування й ефективний ризик-менеджмент можуть вивести банківський сектор із кризи. Для покращення ситуації у банківській сфері НБУ у 2016 році відкликав ліцензію у 21 банку, які були найбільш збитковими, а у 2017 році – ще у 14. Також у 2016 році було націоналізовано один з найбільших банків в Україні – «Приватбанк».

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Огляд банківського сектору України. URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43633516>.
2. Офіційний сайт НБУ. URL: [сайт <http://www.bank.gov.ua>].
3. Офіційний сайт Міністерства фінансів. URL: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>.
4. Рейтинг найбільш надійних банків в Україні. URL: <http://forinsurer.com/rating-banks/>.
5. Макроекономіка – 2017: прогноз від провідних економістів України. URL: <http://forbes.net.ua/ua>.
6. Банківський сектор України: реалії та перспективи. URL: <http://vashbankir.com/financial-literacy/articles/bankovskiy-sektor-ukrainy-realii-i-perspektivy>.
7. Банківська система в 2017 році: прогнози НБУ. URL: <http://finbalance.com.ua/news/Bankivska-sistema-v-2017-rotsi-prohnoziNBU>.

REFERENCES:

1. Ohliad bankivskoho sektoru Ukrainy (elektronnyi resurs). URL: <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43633516>.
2. Ofitsiyniy sait NBU (elektronnyi resurs). URL: <http://www.bank.gov.ua>.
3. Ofitsiyniy sait Ministerstva finansiv (elektronnyi resurs). URL: <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>.
4. Reitynh naibilsh nadiinykh bankiv v Ukraini (elektronnyi resurs). URL: <http://forinsurer.com/rating-banks>.
5. Makroekonomika – 2017: prohnaz vidprovidnykh ekonomistiv Ukrainy (elektronnyi resurs). URL: <http://forbes.net.ua/ua>.
6. Bankivskiy sektor Ukrainy: realii ta perspektivy (elektronnyi resurs). URL: <http://vashbankir.com/financial-literacy/articles/bankovskiy-sektor-ukrainy-realii-i-perspektivy>.
7. Bankivska sistema v 2017 rotsi: prohnazy NBU (elektronnyi resurs). – Available at: <http://finbalance.com.ua/news/Bankivska-sistema-v-2017-rotsi-prohnoziNBU>.

Oleksyn A.G.

Candidate of Economic Sciences, Senior Lecturer
at Department of Public, Corporate Finance
and Financial Intermediation
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Kapsha N.V.

Master
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

THE CURRENT STATE AND THE PROBLEMS OF THE UKRAINIAN BANKS' ACTIVITIES

The objective of the study is to analyse the functioning of the banking system within the last three years to determine the positive or negative tendency of the functioning of the banking sector of Ukraine, as well as to identify problems of the activities of Ukrainian banks, and to provide possible ways to resolve them.

The modern banking system of Ukraine as a market-type system is in the process of becoming and has prospects for development. It should be noted that the banking sector of Ukraine is in a state of deep crisis but there are already positive signals – the inflow of deposits from banks, pre-capitalization of state banks and banks with foreign capital, weighted credit policy. One of the risk factors that still exist for banks is the deterioration in the quality of their loan portfolios and, consequently, the high losses resulting from the formation of reserves.

Over the past few years, the banking sector is in a state of reform. In order for the banking system to overcome the reform process in order to be able to solve new, extremely difficult tasks of restructuring the economy, today it is necessary to solve at least three tasks: to accelerate the growth of the economic potential of banks, the accumulation of their own capital, to release their balances from bad debts of state enterprises; to protect banks from interference by state structures that does not meet the requirements of the current banking legislation, to create a reliable system of insurance of bank deposits, to promote the formation of high trust of banks by legal entities and individuals; to create an effective legislative and legal framework for the activities of banks, which would provide them with the conditions for reliable protection against all types of risks and improve the high stability of their work.

The exit of Ukraine's economy from stagnation, lending, and effective risk-management can lead the banking sector out of the crisis.